Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Põhiõigustest ja õigusriigi põhimõttest teavitamine“

(omaalgatuslik arvamus)

(2023/C 100/04)

Raportöör: **Cristian PÎRVULESCU**

Kaasraportöör: **José Antonio MORENO DÍAZ**

Täiskogu otsus	20.1.2022
Õiguslik alus	kodukorra artikli 52 lõige 2 – omaalgatuslik arvamus
Vastutav sektsioon	tööhõive, sotsiaalküsimuste ja kodakondsuse sektsioon
Vastuvõtmine sektsioonis	23.11.2022
Vastuvõtmine täiskogus	14.12.2022
Täiskogu istungjärk nr	574
Hääletuse tulemus (poolt/vastu/erapooletuid)	199/3/4

1. **Järeldused ja soovitused**

1.1. Euroopa Liit põhineb ühistel väärtustel, mis on sätestatud Euroopa Liidu lepingu artiklis 2: inimväärikuse austamine, vabadus, demokraatia, võrdsus, õigusriik, inimõigused, pluralism, mittediskrimineerimine, sallivus, õiglus, solidaarsus ning meeste ja naiste võrdõiguslikkus. Õigusriik ja inimõigused on Euroopa identiteedi osa.

1.2. Lisaks on märgitud põhiõiguste hartas, mis on oluline ja siduv dokument, et liit rajaneb inimväärikuse, vabaduse, võrdsuse ja solidaarsuse jagamatutel ja universaalsetel põhiväärtustel ning selle aluseks on demokraatia ja õigusriigi põhimõte ([1]). Harta rangem kohaldamine on nii kohustus kui ka mõistlik viis kaitsta inimesi ning teadvustada neile õigusriigi põhimõtte ja põhiõiguste kaitse tähtsust. Kuigi Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee toetab kõiki jõupingutusi nendes valdkondades, rõhutab ta, et kõik ELi institutsioonid peavad aktiivselt otse üldsusega suhtlema. Õigusriigi põhimõte ja põhiõigused on määrava tähtsusega ning peavad saama Euroopa ühise kodaniku- ja demokraatliku kultuuri osaks.

1.3. Euroopa Nõukogu Veneetsia komisjon kirjeldab selgelt õigusriigi peamisi põhimõtteid: seaduslikkus, õiguskindlus, võimu kuritarvitamise ärahoidmine, võrdsus seaduse ees ja mittediskrimineerimine ning õiguskaitse kättesaadavus ([2]). Need on selged kriteeriumid, mille alusel hinnata riigi tegevuse vastavust õigusriigi põhimõtetele, ning Euroopa Kohus on need heaks kiitnud ([3]).

1.4. Komitee kutsub kõiki ELi institutsioone üles näitama nulltolerantsi õigusriigi põhimõtte rikkumise suhtes liikmesriikides. ELil on õiguslik kohustus järgida õigusriigi põhimõtet ja kaitsta põhiõigusi, olenemata erinevate poliitiliste osalejate kavatsustest, mis võivad olla selle eesmärgiga vastuolus.

([1]) Euroopa Liidu põhiõiguste harta (ELT C 326, 26.10.2012, lk 391), preambul.
([2]) Euroopa Nõukogu Veneetsia komisjon, „The Rule of Law Checklist“, vastu võetud 2016. aasta täiskogu 106. istungjärgul.
([3]) 16. veebruari 2022. aasta kohtuotsus, Poola *vs.* parlament ja nõukogu, C-157/21, EU:C:2022:98 Euroopa Liidu Kohtu otsus, punkt 325.

1.5. Komitee juhib tähelepanu Euroopa Kohtu otsusele, mille kohaselt on eelarve üks vahenditest, mis mõjutab praktikas kõigi liikmesriikide kohustust järgida ELi põhiväärtusi, sealhulgas õigusriigi põhimõtet ja inimõiguste austamist ([4]).

1.6. Euroopa Komisjoni õigusriigi olukorda käsitlev aastaaruanne on väärtuslik vahend, mis aitab vältida tagasiminekuid demokraatias, õigusriigi põhimõttes ja põhiõiguste kaitses. Eesmärkide saavutamiseks tuleb seda siiski reformida. Seda tuleks kohandada nii, et see hõlmaks kõiki ELi lepingu artikli 2 väärtusi, õiguslikke ja/või finantsmeetmeid, kui riigipõhiseid soovitusi ei ole täielikult arvesse võetud, ning viiendat sammast, mis on pühendatud kodanikuühiskonna tegutsemisruumiga seotud riiklike arengute jälgimisele ([5]).

1.7. Komitee on juba varem rõhutanud, et kodanikuühiskonnal on demokraatia säilitamisel Euroopas oluline roll ning et ainult tugev ja mitmekesine kodanikuühiskond saab kaitsta demokraatiat ja vabadust ning hoida Euroopat autoritaarsuse eest ([6]). Demokraatia ja põhiõigusteta ei ole õigusriiki ning ka vastupidi; need kolm mõistet on omavahel lahutamatult seotud ([7]). Seepärast kutsub komitee kõiki asjaosalisi üles lõpetama nn mitteliberaalsest demokraatiast rääkimise, isegi selle kontseptsiooni kritiseerimise eesmärgil. Pole demokraatiat ilma liberaalsete põhimõteteta.

1.8. Jõupingutustesse muuta õigusriigi põhimõte käegakatsutavamaks reaalsuseks tuleks kaasata rohkem sidusrühmi: sotsiaalpartnereid, kutseorganisatsioone, nagu advokatuurid ja õigusliidud, ning rohujuuretasandi organisatsioone, kes töötavad haavatavate inimeste ja kogukondadega, kes on suuremas ohus saada kahju, sattuda ebasoodsasse olukorda ja olla diskrimineeritud.

1.9. Õigusriigi põhimõtet ja inimõigusi võivad mõned tajuda liiga abstraktsete, kaugete, žargooniliste ja seadusetähe põhiste mõistetena. Õigusriigi põhimõttest teavitamine eeldab keskendumist ühistele väärtustele ning arusaadavatele mõistetele nagu õiglus ja õigus. Samuti võib aidata inimliku loo rääkimine, näidates inimese nägu ja tõendite taga olevat isikut, samuti statistikat.

1.10. Komitee kutsub liikmesriike üles lisama õigusriigi põhimõtte ja põhiõigused koolide ja kõrghariduse õppekavadesse. Kodanikuharidus peaks olema kohustuslik, algama võimalikult varakult ja seda tuleks õpetada märkimisväärse arvu aastate jooksul. Lisaks tuleb kodanikuhariduse õpetajate nõuetekohaseks koolitamiseks eraldada ELi ja riiklikke vahendid.

1.11. Inimõiguste raamistik põhineb vastutuse põhimõttel ja nõuab seepärast meetmeid, mille abil teha kindlaks, kes vastutab millise tulemuse eest ja milliseid poliitilisi muudatusi soovitakse. Samuti on oluline teha kindlaks üldsusele üldist huvi pakkuvad teemad, nagu juurdepääs energiale, transport, piirkondlik võrdsus, töö, eluase, tervishoid ja mitmesugused muud avalikud teenused kohalikul, piirkondlikul ja riiklikul tasandil.

1.12. Tugev heaoluriik, olenemata selle erinevatest vormidest kogu Euroopas, tugevdab inimõiguste kaitset ja õigusriigi põhimõtet. Seda vastastikust seotust tunnustatakse Euroopa sotsiaalõiguste sambas, mis on oluline poliitiline vahend kaasavama liidu ülesehitamiseks.

1.13. Rohujuuretasandi liikumised ja inimesed, kellel on vaesuses elamise kogemus, peavad olema inimõigusi toetava demokraatliku tegevuse keskmes. Ei ole paremat viisi kaitsta inimõigusi, eriti sotsiaalseid õigusi, kui teha avalikus ruumis ja poliitilistes aruteludes kuuldavaks nende inimeste hääl, keda ebavõrdsus, vaesus ja sotsiaalne tõrjutus kõige rohkem mõjutavad.

([4]) Poola *vs.* parlament ja nõukogu, C-157/21, punktid 130–131; 16. veebruari 2022. aasta kohtuotsus, Ungari *vs.* parlament ja nõukogu, C-156/21, EU:C:2022:97 Euroopa Liidu Kohtu otsus, punktid 116–117.

([5]) Laurent Pech ja Petra Bard, „Rule of Law Report and the EU Monitoring and Enforcement of Article 2 TEU Values". Aruanne Euroopa Parlamendi kodanikuvabaduste, justiits- ja siseasjade komisjonile ning põhiseaduskomisjonile, veebruar 2022, lk 12–13.

([6]) Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Vastupanuvõimeline demokraatia tänu tugevale ja mitmekesisele kodanikuühiskonnale" (omaalgatuslik arvamus) (ELT C 228, 5.7.2019, lk 24).

([7]) Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Õigusriigi põhimõtete ja põhiõiguste Euroopa kontrollimehhanism" (omaalgatuslik arvamus) (ELT C 34, 2.2.2017, lk 8).

2. **Üldised märkused**

2.1. Komitee tuletab meelde oma seisukohta, mis avaldati arvamuses SOC/598 (2018): „Õigusriigi põhimõte on vastastikuses sõltuvuses ja lahutamatu pluralistliku demokraatia ja põhiõiguste austamise kaitse tagatistega. Õigusriigi põhimõte tagab, et valitsused järgivad põhiõiguste standardeid ja viivad pluralistliku demokraatia alusel ellu poliitikat, millega edendatakse nende rahvaste heaolu. Õigusriigi põhimõtte järgimine iseenesest ei taga, et seadustes austatakse põhiõigusi ega seda, et seadus on koostatud kõikehõlmava õiguspärase protsessi käigus, mis põhineb hästi informeeritud, pluralistlikul ja tasakaalustatud avalikul arutelul ja osalemisel. Pelgalt seadusriigi ärahoidmiseks tuleb lisaks õigusriigi põhimõttele järgida ka põhiõiguste ja pluralistliku demokraatia standardeid“ ([8]).

2.2. Nagu on märgitud komisjoni 2021. ja 2022. aasta aruannetes õigusriigi kohta, eeldab kodanike usalduse säilitamine avalike institutsioonide ja õigusriigi vastu muu hulgas sõltumatu kohtusüsteemi olemasolu koos tõhusa kohtuliku kontrolliga, et tagada ELi õiguse järgimine; üldsuse tugev pühendumine korruptsioonivastasele võitlusele ja demokraatliku vastutuse tagamisele; meedia pluralism ja meediavabadus, sealhulgas meediaomandi läbipaistvus; läbipaistvad põhiseaduslikud ja institutsioonilised mehhanismid kontrolli ja tasakaalu tagamiseks kodanikuühiskonna aktiivsel osalusel ning rahvusvahelise koostöö tugevdamine kestliku arengu, inimõiguste, demokraatia ja õigusriigi valdkonnas ([9]). 2022. aasta aruandes toob komisjon esile ka märkimisväärsed ohud, mida Venemaa agressioon Ukraina vastu põhjustab ELi väärtustele ja reeglitepõhisele korrale. See agressioon rikub jämedalt rahvusvahelist õigust ja ÜRO põhikirja põhimõtteid ning õõnestab lisaks Euroopa ja ülemaailmse julgeoleku ja stabiilsuse kahjustamisele ka demokraatiat ja õigusriigi põhimõtet ([10]).

2.3. Õigusriigi põhimõtte ja põhiõiguste rikkumist ei saa põhjendada ühegi demokraatliku ega esindusliku normiga. ELi institutsioonid ja eelkõige Euroopa Komisjon peavad kasutama kõiki oma käsutuses olevaid vahendeid, et taastada ELi põhimõtete terviklikkus.

2.4. Kodanikuühiskonna organisatsioonidel ja inimõiguste kaitsjatel, kes jälgivad kohapealset olukorda, on oluline roll, eriti juhtudel, kui õigusriigi olukord halveneb ja inimõigused on rünnaku all ([11]). Autoritaarsed valitsused ei ohusta kodanikuühiskonna organisatsioone mitte ainult nende tegevusruumi kitsendamise ja nihutamisega, vaid ka isiklike ähvarduste ja tagakiusamise, rahaliste piirangute või ebapiisava kaitsega füüsiliste või verbaalsete rünnakute eest ([12]).

2.5. Nagu juba varem märgitud, tuleks märkimisväärselt suurendada kodanikuühiskonna organisatsioonide ja inimõiguste kaitsjate üldist suutlikkust töötada põhiõiguste harta raames, kasutades selleks paketti, mis hõlmab koolitust ja teadmussiiret, organisatsioonilist ja rahalist toetust ning kaitset rünnakute ja negatiivsete kampaaniate eest ([13]). Selleks julgustab komitee komisjoni tegema ettepaneku tervikliku Euroopa kodanikuühiskonna strateegia kohta, mis suunaks koostööd, suutlikkuse suurendamist ning tõhusat teavitamist õigusriigi põhimõttest ja põhiõigustest.

2.6. Komitee peab väga oluliseks kodanikuühiskonna organisatsioonide ja inimõiguste kaitsjate tööd, et aidata haavatavatel rühmadel toime tulla nende turvalisust, heaolu ja väärikust puudutavate tõsiste probleemidega. Kõik inimesed võivad ühel päeval sattuda haavatavasse olukorda. Paljudel juhtudel on haavatavuse põhjustajateks ühed ja samad tegurid, mis toovad kaasa struktuurse marginaliseerumise ja diskrimineerimise.

([8]) Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus liidu eelarve kaitsmise kohta, juhul kui liikmesriikides esineb üldistunud puudusi õigusriigi toimimises“ (COM(2018) 324 final – 2018/0136 (COD)) (ELT C 62, 15.2.2019, lk 173).

([9]) Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, Euroopa Ülemkogule, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide komiteele „2021. aasta aruanne õigusriigi kohta. Õigusriigi olukord Euroopa Liidus“ (COM/2021/700 final).

([10]) Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, Euroopa Ülemkogule, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide komiteele „2022. aasta aruanne õigusriigi kohta. Õigusriigi olukord Euroopa Liidus“ (COM/2022/500 final).

([11]) Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, Euroopa Ülemkogule ja nõukogule „Õigusriigi edasine tugevdamine liidus. Hetkeseis ja võimalikud edasised sammud““ (COM(2019) 163 final) (ELT C 282, 20.8.2019, lk 39).

([12]) Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Populism ja põhiõigused – linnalähi- ja maapiirkonnad“ (omaalgatuslik arvamus) (ELT C 97, 24.3.2020, lk 53), punkt 1.6.

([13]) Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ja Regioonide Komiteele „Strateegia põhiõiguste harta kohaldamise tugevdamiseks ELis“ (COM(2020) 711 final) (ELT C 341, 24.8.2021, lk 50).

2.7. Õigusriigi põhimõtte ja põhiõiguste kaitsmiseks tuleb kaitsta demokraatiat, eelkõige vabade ja õiglaste valimiste ning tugeva demokraatliku osaluse edendamise abil ([14]). Need, kellel on võimalik trotsida õigusriigi põhimõtet, tegutsevad ka poliitilise opositsiooni ja sõltumatu massimeedia vastu. ELi demokraatia tegevuskava on vajalik samm õiges suunas.

2.8. Õigusriigi põhimõttest ja põhiõigustest teavitamisel on oluline roll sotsiaalpartneritel. Riigi poliitilise ja õigusliku kliima halvenemine mõjutab kõiki töökohti. Kui õigusriigi põhimõtte ja põhiõiguste kaitse süsteemid ei ole paigas, ei saa ettevõtjad, VKEd ja sotsiaalsed ettevõtted tõhusalt toimida. Sotsiaalpartnerid peaksid kohustuma võtma meetmeid, et parandada oma usaldusväärsust ja tõhusust. Töötajatel peab olema vabadus moodustada ametiühinguid ja enda valitud ametiühinguga liituda ning ametiühingud peavad saama vabalt tegutseda ([15]). Töötajatel ja tööandjatel on õigus pidada läbirääkimisi kollektiivlepingute üle ja neid sõlmida ning huvide konflikti korral kollektiivselt oma huve kaitsta, sealhulgas streikida ([16]).

2.9. Euroopa Liidu Põhiõiguste Ametil on märkimisväärne suutlikkus koguda asjakohast teavet. Amet on juba loonud tohutu teadmistebaasi, mida kõik huvitatud osalejad saavad kasutada. Amet peaks kasutama oma ulatuslikke eksperditeadmisi ameti teabevahetuse parandamiseks. Ametile tuleks eraldada rohkem vahendeid üldsuse teavitamiseks kõigis ELi liikmesriikides. On vaja teha rohkem koostööd spetsialiseeritud institutsioonidega, nagu Euroopa Nõukogu ning OSCE demokraatlike institutsioonide ja inimõiguste bürooga (ODHIR).

2.10. EL on ka ülemaailmne osaleja, kelle rahvusvahelises identiteedis ja rollis on kesksel kohal vastutus austada õigusriigi põhimõtet ja põhiõigusi. Kogu välispoliitika ja kõik välisprogrammid, -vahendid ja -meetmed peaksid kajastama nende väärtuste keskset tähtsust ELi jaoks ning olulisust demokraatliku ja rahumeelse maailma jaoks.

3. **Konkreetsed märkused**

3.1. *Positiivne narratiiv ja raamimine*

3.1.1. Kõigil tasanditel tuleks tugevdada kodanikuõpetust demokraatia, põhiõiguste ja õigusriigi põhimõtte valdkonnas. Samuti peaks komisjon jätkama üldsuse teadlikkuse suurendamist ambitsioonika teavituskava põhjal ([17]).

3.1.2. ELi asutamise aluseks olnud ideest Euroopa inimeste poolehoiu võitmiseks enam ei piisa. EL peaks välja pakkuma narratiivid soovitava tuleviku kohta ja taaselustama olulised põhimõtted, mis on olnud Euroopa projektis tähtsal kohal, ([18]) sealhulgas õigusriigi põhimõte ja inimõigused. See on eriti oluline Venemaa Ukraina vastu suunatud sõjalise agressiooni kontekstis.

3.1.3. Inimõiguste raamistik põhineb vastutuse põhimõttel ja seepärast nõuab see meetmeid, mille abil teha kindlaks, kes vastutab millise tulemuse ja millise soovitud poliitilise muudatuse eest. Samuti on oluline teha kindlaks teemad, mis pakuvad üldsusele laiemat huvi, nagu juurdepääs transpordile, energia, piirkondlik võrdsus, töö, eluase, tervishoid ja mitmesugused muud avalikud teenused kohalikul, piirkondlikul ja riiklikul tasandil. Tuleb minna kaugemale kriitikast olukorra suhtes, mis ei vasta inimõiguste standarditele, ning kirjeldada tulevikku, mida õigusriik ja inimõigused võivad aidata luua, tekitades inimestes positiivseid seoseid ([19]).

([14]) Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele Euroopa demokraatia tegevuskava kohta“ (COM(2020) 790 final) (ELT C 341, 24.8.2021, lk 56).

([15]) Majanduslike, sotsiaalsete ja kultuuriliste õiguste rahvusvahelise pakti artikli 8 lõige 1.

([16]) Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikkel 28.

([17]) Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele Euroopa demokraatia tegevuskava kohta“ (COM(2020) 790 final) (ELT C 341, 24.8.2021, lk 56).

([18]) Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Populism ja põhiõigused – linnalähi- ja maapiirkonnad“ (omaalgatuslik arvamus) (ELT C 97, 24.3.2020, lk 53).

([19]) Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet, „10 soovitust tõhu saks inimõiguste kommunikatsiooniks“, 2018; Euroopa riiklike inimõiguste kaitse ja edendamise asutuste võrgustik, „Tips for Effective Messaging about Economic & Social Rights“, 2019.

3.1.4. Ilma demokraatia ja põhiõigusteta ei ole õigusriiki ning ka vastupidi; need kolm mõistet on omavahel lahutamatult seotud ([20]). Seepärast kutsub komitee kõiki asjaosalisi üles lõpetama nn mitteliberaalsest demokraatiast rääkimise, isegi kui seda tehakse selle kontseptsiooni kritiseerimiseks. Pole demokraatiat ilma liberaalsete põhimõteteta. Mitteliberaalne demokraatia ei ole alternatiiv ega isegi mitte lahjendatud demokraatia vorm. Mitteliberaalne demokraatia ei ole demokraatia.

3.2. *Vajalikud poliitikasuunad ja asjaomased poliitikavaldkonnad*

3.2.1. Nagu komitee on varem märkinud, on olemas seos ühelt poolt selle vahel, et kas inimesed ei saa tegelikult või tunnetuslikult osa majanduslikust õitsengust, ning teiselt poolt negatiivse suhtumise vahel avalikesse institutsioonidesse ja aluspõhimõtetesse ([21]).

3.2.2. Inimõiguste ja õigusriigi põhimõtte toetamine nõuab meetmeid, et selgitada välja poliitika, mis võib inimeste igapäevaelu parandada.

3.2.3. Tugev heaoluriik, olenemata selle erinevatest vormidest kogu Euroopas, tugevdab inimõiguste kaitset ja õigusriigi põhimõtet. Seda vastastikust seotust tunnustatakse Euroopa sotsiaalõiguste sambas, mis on oluline poliitiline vahend kaasavama liidu ülesehitamiseks ([22]). Töötajatel peab olema õigus õiglasele palgale, mis võimaldab inimväärse elatustaseme (samba kuues põhimõte), ning igaühel, kellel puuduvad piisavad elatusvahendid, peab olema õigus piisavale miinimumsissetuleku toetusele, et tagada inimväärne elu kõikides eluetappides, ning saada juurdepääs kaupadele ja teenustele (14. põhimõte) ([23]).

3.2.4. COVID-19 pandeemia tuletas meelde universaalse, juurdepääsetava ja õiglase riikliku tervishoiusüsteemi tähtsust. Komitee kordab arvamuses SOC/691 (2022) väljendatud seisukohta: „EL ja selle liikmesriigid peaksid alustama sügavat ühiskondlikku arutelu kriisi põhjuste üle ja selle üle, miks enamik Euroopa tervishoiusüsteeme pandeemia tõttu kokkuvarisemise äärele jõudis. Aastatepikkuse kokkuhoiupoliitika tulemusena on üldiselt vähenenud investeeringud tervishoiusektorisse ja muudesse olulistesse sotsiaalteenustesse (ülalpeetavate ja haavatavate isikute abistamine, hooldekodud jne), luues viitsütikuga pommi, mis suure tervishoiuprobleemi ajel plahvatas.“ ([24])

3.2.5. Pandeemia ei ole ainus kriis, mis mõjutab põhiõigusi. Sõda Ukrainas ohustab miljoneid inimesi Ukrainas ja kogu maailmas. Kliimamuutused ning nendega seotud probleemid ja katastroofid, nagu metsatulekahjud, mõjutavad otseselt inimesi kogu kontinendil. Energiahindade tõus paneb paljud eurooplased keerulisse olukorda. Euroopa tegevusvahendeid tuleks vastavalt ajakohastada ja kohandada.

3.2.6. Poliitika, eelkõige majandusreformi poliitika, peaks põhinema inimõigustele avalduva mõju süstemaatilisel eel- ja järelhindamisel, ([25]) et hõlbustada asjatundlikke ja kaasavaid Euroopa ja riiklikke arutelusid poliitiliste valikute vahendamise ja nende kohandamise kohta ([26]).

([20]) Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Õigusriigi põhimõtete ja põhiõiguste Euroopa kontrollimehhanism“ (omaalgatuslik arvamus) (ELT C 34, 2.2.2017, lk 8).

([21]) Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Populism ja põhiõigused – linnalähi- ja maapiirkonnad“ (omaalgatuslik arvamus) (ELT C 97, 24.3.2020, lk 53).

([22]) Euroopa Komisjon, „Euroopa sotsiaalõiguste samba 20 põhimõtet“.

([23]) Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Euroopa raamdirektiiv miinimumsissetuleku tagamiseks“(omaalgatuslik arvamus) (ELT C 190, 5.6.2019, lk 1).

([24]) Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „COVID-19 mõju põhiõigustele ja õigusriigi põhimõttele kogu ELis ning demokraatia tulevik“ (omaalgatuslik arvamus) (ELT C 275, 18.7.2022, lk 11).

([25]) ÜRO sõltumatu ekspert riikide välisvõla ja muude seonduvate rahvusvaheliste finantskohustuste mõju alal kõigi inimõiguste, eelkõige majanduslike, sotsiaalsete ja kultuuriliste õiguste täielikule teostamisele, „Guiding Principles for human rights impact assessments for economic reform policies“,ÜRO dok A/HRC/40/57, 19. detsember 2018.

([26]) Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Populism ja põhiõigused – linnalähi- ja maapiirkonnad“ (omaalgatuslik arvamus) (ELT C 97, 24.3.2020, lk 53).

3.2.7. Suuremat rõhku tuleks panna põhiõiguste harta III jaotisele (Võrdsus) ja IV jaotisele (Solidaarsus), mis on ELi demokraatlike ja väärtuspõhiste volituste põhielemendid ([27]). Kõik hartas tunnustatud inimõigused on jagamatud, üksteisest sõltuvad ja võrdselt olulised. Nagu märkis Euroopa Inimõiguste Kohus pöördelise tähtsusega kohtuasjas, ei ole sotsiaal-majanduslike õiguste ning kodaniku- ja poliitiliste õiguste vahel vettpidavat jaotust ([28]).

3.2.8. Soovitav oleks edasine koostöö ELi institutsioonide ja liikmesriikide vahel, et tagada kõigile kodanikele ja elanikele kõik õigused, mida tunnustatakse Euroopa inimõiguste konventsioonis, Euroopa sotsiaalhartas (selle mitmes vormis) ja asjakohastes ÜRO inimõiguste konventsioonides. Komitee kutsub komisjoni ja liikmesriike üles võtma ELi õiguse kavandamisel, tõlgendamisel ja rakendamisel nõuetekohaselt arvesse Euroopa sotsiaalõiguste sammast ja Euroopa sotsiaalhartat.

3.2.9. Komitee kutsub kõiki liikmesriike üles allkirjastama ja ratifitseerima 1996. aasta Euroopa sotsiaalharta (muudetud) ning nõustuma Euroopa sotsiaalõiguste komitee kollektiivkaebuste menetlusega.

3.2.10. Komitee toetab komisjoni algatust, mis võimaldaks võtta majanduslikke parandusmeetmeid liikmesriikide suhtes, kes rikuvad tõsiselt ja pidevalt Euroopa Liidu lepingu artiklis 2 loetletud väärtusi ([29]). „Komisjon [peab] tagama asjakohased inim- ja finantsressursid ning uurima järjekindlalt vihjeid võimalike rikkumiste kohta. Seejuures peab komisjon rangelt kohaldama objektiivseid kriteeriume ja uurima rikkumisi võrdselt kõikides liikmesriikides“ ([30]).

3.3. *Inimõigusi toetav demokraatlik tegevus ja läbielatud kogemuse tähtsus*

3.3.1. Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti korraldatud ulatusliku uuringu kohaselt arvab ELis peaaegu üheksa inimest kümnest, et inimõigused on õiglasema ühiskonna loomisel olulised ([31]). Eurooplased usuvad, et inimõigustel võib olla nende elus oluline roll.

3.3.2. Inimõiguste tegelikuks muutmine kogu Euroopas nõuab meetmeid, et rõhutada, kuidas inimõigused – näiteks sotsiaalsed õigused, nagu töö, sotsiaalkindlustus, eluase, haridus ja tervishoid – võivad muuta igaühe igapäevaelu kohtades, mis on neile kõige olulisemad, ja kohalikes kogukondades ([32]).

3.3.3. Rohujuuretasandi liikumised ja inimesed, kellel on vaesuses elamise kogemus, peavad olema inimõigusi toetava demokraatliku tegevuse keskmes. Ei ole paremat viisi kaitsta inimõigusi, eriti sotsiaalseid õigusi, kui teha avalikus ruumis ja poliitilistes aruteludes kuuldavaks nende inimeste hääl, keda ebavõrdsus, vaesus ja sotsiaalne tõrjutus kõige rohkem mõjutavad. Samuti võib olla abi sellest, kui rääkida inimese lugu, näidata inimese nägu ja tõendite taga olevat isikut ning esitada statistikat. Sotsiaalsete õiguste tõsiselt võtmine nõuab lisaks erinevatele poliitikameetmetele ka kaasavamaid protsesse nende väljatöötamiseks ([33]).

3.3.4. Euroopa ühiskond ei saa endale lubada petlikku binaarset valikut õigused *versus* demokraatia. Inimõiguste kaitsmiseks on vaja muuta need populaarseks, luues ja säilitades liikumise, mis seisab õiguste eest kohalikul, riiklikul ja ülemaailmsel tasandil.

([27]) Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ja Regioonide Komiteele „Strateegia põhiõiguste harta kohaldamise tugevdamiseks ELis“ (COM(2020) 711 final) (ELT C 341, 24.8.2021, lk 50).

([28]) Airey *vs* Iirimaa, otsus, põhjendused, avaldus nr 6289/73 (1979), Euroopa Inimõiguste Kohtu 9. oktoobri 1979. aasta otsus, punkt 26.

([29]) Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „COVID-19 mõju põhiõigustele ja õigusriigi põhimõttele kogu ELis ning demokraatia tulevik“ (omaalgatuslik arvamus) (ELT C 275, 18.7.2022, lk 11).

([30]) Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Õigusriigi põhimõte ja taastefond“ (omaalgatuslik arvamus) (ELT C 194, 12.5.2022, lk 27).

([31]) Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet, „Many Europeans believe human rights can build a fairer society but challenges remain“, pressiteade, 24. juuni 2020.

([32]) Casla, Koldo ja Barker, Lyle, „Human Rights Local“, Inimõiguste Keskuse blogi – Essexi Ülikool, 17. jaanuar 2022.

([33]) Casla, Koldo, „Nothing about us, without us, is really for us“, Global Policy, 14. oktoober 2019.

3.3.5. Seda protsessi peavad juhtima kodanikuühiskonna rühmitused. ELi ja liikmesriikide avaliku sektori asutused peavad hõlbustama demokraatlikku tegevust inimõiguste toetamiseks, tegutsedes läbipaistvalt ja austades kodanikuühiskonna rolli nõuda neilt vastutamist. Riiklikke inimõigustega tegelevaid asutusi tuleks tugevdada. Need asutused peaksid suurendama teadlikkust võimalikest kodanikele kättesaadavatest õiguskaitsevahenditest.

Brüssel, 14. detsember 2022

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Christa SCHWENG